

Policy – Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln

Reglemente

Kommunala beslut som utöver kommunallag och andra författningar styr och reglerar kommunala verksamheter. Innefattar Nämndreglementen, Delegeringsordningar, Bolagsordningar, Ägardirektiv, Föreskrifter, Kommunala taxor och avgifter.

Policy

Anger principer och värdegrundsbaserat förhållningssätt och tjänar som vägledning inom det aktuella området.

Plan

Beskriver strategier för arbetet med utvecklingen av Värnamo som kommun, och utvecklingsarbete inom kommunens organisation.

Åtgärdsplan

Anger konkreta åtgärder, tidsramar och ansvar.

Riktlinje

Beskriver hur förvaltning bedriver den befintliga verksamheten, eller ett visst område, så att den bedrivs effektivt och med god kvalitet.

Fastställd av: Kommunfullmäktige

Datum: 2023-11-30, § 192

Dokumentet gäller från: 2023-11-30

Dokumentet gäller för: Kommunstyrelsen och kommunens nämnder och utskott

Dokumentansvarig: Kulturnämnden, Kultursekreterare

Inledning

Konstnärlig gestaltning genererar flera positiva aspekter såväl som synergier och är en viktig del av samhället. Konst placerad i det offentliga rummet blir en del av medborgarnas vardag och når de som vanligtvis inte aktivt besöker konstutställningar. Därmed skapas gynnsamma förutsättningar för att nå de kulturpolitiska målen gällande tillgänglighet och delaktighet. Konst bidrar till personligt välbefinnande, belyser och förtydligar offentliga miljöers identitet och tillför mervärde, samt ger historiska inblickar om sin samtid. Konstnärlig gestaltning stimulerar samverkan och diskussioner som bidrar till utveckling av samhället.

För att skapa stabilitet och långsiktighet för konstnärlig gestaltning utformades 1937 enprocentsregeln genom ett statligt kulturpolitiskt initiativ. Den innebär att cirka en procent av budgeten för ett byggprojekt, vid nybyggnation, om- eller tillbyggnad, bör avsättas till bild- eller formkonstnärlig gestaltning när staten bygger. Detta framgår bland annat i en av statens offentliga utredningar: *Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling*.¹ Även om det i utredningen framgår att regeln avser staten och dessutom inte är tvingande, har Värnamo kommun i likhet med flertalet svenska kommuner valt att följa denna. Kommunstyrelsen beslutade 2016-10-25, § 464, att kulturnämnden fick i uppdrag att ta fram en policy för hur konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln ska tillämpas.

Underlaget till Policy – Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln har tagits fram i dialog med teknik- och fritidsförvaltningen, konstnärer, de kommunala bolagen och andra aktörer inom konstområdet. Även rapporten *Ingen regel utan undantag – Enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö*, framtagen av Konstnärsnämnden 2013 samt *1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö*, framtagen av Konstnärsnämnden 2020 har fungerat som underlag.

Syfte

Syftet med policyn är att skapa stabilitet och långsiktighet för konst i planeringen och byggandet av offentliga miljöer i Värnamo kommun. Policyn ska även tydligt uttala en avgränsning för vilka projekt som berörs av enprocentsregeln samt underlätta och klargöra samarbetet mellan främst kulturförvaltningen och teknik- och fritidsförvaltningen.

Värnamo kommuns vision

Policy - Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln bidrar på flera sätt till visionen Värnamo – den mänskliga tillväxtkommunen. Konstnärlig gestaltning utvecklar såväl som förvaltar kulturella och sociala värden i kommunens gemensamma offentliga miljöer. Detta innebär att välbefinnande och livskvalitet hos invånarna kan skapas, vilket i sin tur höjer upplevelsen av trygghet. Som nämnts ovan tillgängliggörs konst och mervärde skapas till dess omgivningar. Konstnärlig gestaltning bidrar till ett hållbart samhälle och är som regel producerad för att hålla länge. Sammanfattningsvis medför konstnärlig gestaltning att kommunens attraktivitet växer och därmed lockar fler människor, både som inflyttare och besökare, som upplever trygghet i hållbara miljöer.

Strategi

En procent av den budgeterade totala byggkostnaden ska i kommunens investeringsbudget avsättas till konstnärlig gestaltning. Policyn förenklar både planerings- och budgetarbetet.

¹ För mer information se SOU 2015:88, sid. 184.

Dock är det viktigt att säkerställa att det finns extra anslag vid större nyinvesteringar, så att de inte riskerar att slå ut andra konstnärliga gestaltningar det året.

Innebörden av policyn måste tillämpas med förnuft och genomföras i förhållande till Värnamo kommuns förutsättningar. Vid stora projekt bör en för kommunen gemensam bedömning göras för hur stor kostnad som kan vara rimlig att avsätta till konstnärlig gestaltning. Om en procent av den budgeterade totala byggkostnaden överstiger 40 prisbasbelopp, ska ärendet tas upp för särskild prövning i kulturnämnden. Vid behov av mer medel lämnar kulturnämnden det i investeringsbudgetförslaget inför budgetberedningens årliga budgetarbete.

Definition

Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln gäller vid all nybyggnation, om- och tillbyggnad av kommunala fastigheter och miljöer där kommunen står som byggherre. Ombyggnation definieras i Plan- och Bygglagen (1 kap, 4§) som ändring av en byggnad som innebär att hela byggnaden eller en betydande och avgränsbar del av byggnaden påtagligt förnyas så att konstruktion, funktion eller användningssätt ändras. Tillbyggnad definieras som ändring av en byggnad som innebär en ökning av byggnadens volym.

Anläggning av ny offentlig utomhusmiljö som exempelvis torg och parker, genererar också pengar enligt enprocentsregeln.

Den budget som genereras av enprocentsregeln är kulturnämnden fri att efter behov fördela mellan objekten, den är alltså inte knuten till en unik fastighet. Vid samtliga projekt som bekostas med enprocentsmedel har konstnären ett totalansvar för alla kostnader kopplade till genomförandet av den konstnärliga gestaltningen.

I varje projekt med konstnärlig gestaltning avsätts 10 procent av budgeten till ökade eller oförutsedda kostnader, enligt ett principbeslut taget i kulturnämnden (KN.2022.2 §106).

Den konstnärliga gestaltungsprocessen bör sättas igång så snabbt som möjligt. Att konstnären blir delaktig i ett tidigt skede kan resultera i kreativa lösningar och skapande av synergier i byggprojektet. Spännande lösningar för till exempel belysning, trappträcken eller markbeläggning kan hittas när konstnären släpps in tidigt i processen och får samverka med arkitekten. Den konstnärliga gestaltningen blir en väl integrerad helhet och motverkar samtidigt synen på offentlig konst som enbart dekoration.

Undantag från policyn

Undantag från policyn är projekt av övervägande teknisk karaktär, till exempel asfaltläggning, energieffektivisering, stambyten, tillgänglighetsanpassning, VA-ledningar etcetera. Till undantagen hör också planerat fastighetsunderhåll såsom byte av tak, fönster eller ventilation. Vid totalrenoveringar eller omfattande renoveringar bör en bedömning göras för hur stor kostnad som kan vara rimlig att avsätta till konstnärlig gestaltning.

Dessutom undantas som regel investeringar gällande kök och våtutrymmen. Byggs det däremot allmänna ytor i anslutning till dessa, till exempel en matsal samtidigt som ett kök, foajé i en ny simhall eller om det anläggs en park samtidigt som det görs en ledningsförnyelse, så genererar dessa offentliga ytor pengar enligt enprocentsregeln.

Infrastrukturprojekt genererar som regel inga pengar enligt enprocentsregeln. Undantag görs i de fall det finns en naturlig plats för en konstnärlig gestaltning att skapa ett mervärde, exempelvis rondeller, perronger eller parkeringshus.

Enprocentsregeln gäller ej då den budgeterade totala byggkostnaden understiger 40 prisbasbelopp.

Kompletterande anslag

Utöver de medel som avsätts via enprocentsregeln disponerar kulturnämnden två anslag för konst som kompletterar enprocentsmedlen: anslag för kulturnämndens förfogande för konstnärlig gestaltning samt anslag för inköp av lös konst. För att skapa ytterligare flexibilitet så har kulturnämnden möjlighet att flytta medel mellan dessa tre objekt. Kulturnämnden beslutar i varje enskilt fall hur anslag för kulturnämndens förfogande för konstnärlig gestaltning ska användas. De kan användas för såväl nya konstnärliga gestaltningar som för större renoveringar av befintliga gestaltningar. Hanteringen av lös konst regleras i Riktlinjer för lös konst.

Organisation och ansvar

För att hanteringen av konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln ska fungera smidigt och utvecklas är det väsentligt att alla berörda förvaltningar känner till struktur och ansvarsfördelning. Det ska ske kontinuerliga avstämningar mellan dessa parter.

Kommunfullmäktige

Kommunfullmäktige fastställer en totalbudgetram för konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln. Varje år avsätts 700 000 kronor genom en schablonbudgetering, som följs upp och justeras inom ramen för ordinarie budgetprocess.

Kulturnämnden

Kulturnämnden förfogar över totalbudgetramen som kommunfullmäktige fastställer för konstnärlig gestaltning. Den budget som genereras av enprocentsregeln är kulturnämnden fri att efter behov fördela mellan objekten. Kulturnämnden godkänner projekt och budgetar. För att värna om den konstnärliga friheten enligt principen om armlängds avstånd, ska kulturnämnden inte ha direkt inflytande över det konstnärliga innehållet. Kulturnämnden kan när särskilda skäl föreligger besluta att en konstnärlig gestaltning ska omplaceras, omgestaltas eller tas bort. Beslut tas efter kontakt med konstnären eller dennes arvingar när detta är möjligt.

Skötsel, underhåll och belysning som tillhör den konstnärliga gestaltningen ryms inom kulturnämndens budget. Detta gäller även för donerad konst.

Kulturförvaltningen

Kulturförvaltningen ansvarar för den konstnärliga gestaltungsprocessen. I enlighet med principen om armlängds avstånd är det sakkunniga inom kulturförvaltningen som gör bedömningen och fattar besluten om offentligt finansierad konst. Andra sakkunniga kan rådfrågas samt konsulter anlitas vid behov. Kulturförvaltningen ansvarar för att se över så att skötsel, underhåll och belysning som tillhör den konstnärliga gestaltningen sker och fungerar. Konstnärens instruktioner för skötsel och underhåll utgör en viktig utgångspunkt.

Vid en om- eller tillbyggnad, avflyttning eller rivning ska befintlig konst inventeras för att säkerställa att konstnärliga värden tas om hand.

Det är väsentligt att det finns en strävan efter jämställdhet och mångfald vid val av konstnär, samt att hen uppfyller de kriterier som krävs för uppdragen. Förvaltningen ansvarar för att dessa mål eftersträvas och respekteras samt att kriterier uppfylls, utan att den konstnärliga friheten inskränks.

Teknik- och fritidsförvaltningen

Projektledare vid teknik- och fritidsförvaltningen ansvarar för att meddela kulturförvaltningen vilka projekt som är aktuella för konstnärlig gestaltning, innan processen startar. Detta görs vid terminsvisa avstämningar som ansvarig på kulturförvaltningen bjuder in projektledarna vid teknik- och fritidsförvaltningen till, vår och höst.

Teknik- och fritidsförvaltningen är konstnärens länk till entreprenören och hjälper vid behov till vid montering och installation, samt ansvarar för den allmänna belysningen.

Helägda kommunala bolag

Nybyggnationer, om- eller tillbyggnader som helägda kommunala bolag projekterar för i huvudsak kommunal verksamhet omfattas normalt av Policy – Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln. Vid projekt då policyn tillämpas kan kulturförvaltningen kontaktas för stöd och hjälp vid den konstnärliga gestaltungsprocessen.

Med helägda kommunala bolag menas exempelvis Finnvedsbostäder AB, Värnamo Energi AB och Värnamo Kommunala Industrifastigheter AB.

Privata bolag eller andra aktörer

Nybyggnationer, om- och tillbyggnader som privata bolag eller andra aktörer projekterar för i huvudsak kommunal verksamhet omfattas normalt av Policy – Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln. Värnamo kommun avsätter då motsvarande en procent av den budgeterade totala byggkostnaden och ett depositionsavtal skrivs. Vid varje projekt där policyn tillämpas kan kulturförvaltningen kontaktas för stöd och hjälp vid den konstnärliga gestaltungsprocessen.

Dokumentansvarig

Ansvarig för Policy – Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln på politisk nivå är kommunfullmäktige i Värnamo kommun. Ansvarig tjänsteman är kultursekreterare.

Uppföljning

Uppföljning av Policy – Konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln görs av kulturförvaltningen och bör ske årligen. Vid uppföljning ska det säkerställas att anslaget för konstnärlig gestaltning enligt enprocentsregeln motsvarar det faktiska utfallet – det vill säga att budgeten motsvarar en procent av den budgeterade totala byggkostnaden för ny-, till- och ombyggnation.

Revidering

Revidering sker varje mandatperiod, nästa gång senast 2030-12-31, samt vid behov.